

לפרשת כי תשא – תשע"ג

דרישת מהות האלוקות

יוסי ארגמן

פרשת "כי תישא" מפתיעה באריכותה – 139 פסוקים. בהתאם, היא כוללת מגוון רחב של נושאים ובהם: עניין מחצית השקל, הכיור, שמן המשחה והקטורת, השבת, הלוחות השניים ועוד. עם זאת, בלב הפרשה עומד עניין אחד מרכזי, קרדינאלי, והוא – חטא העגל. החטא הזה, שחטאו ישראל ביום הארבעים למתן תורה, מוצג בפרשתנו בפרטי פרטים ולא בכדי: זהו החטא המרכזי והנורא מכל בו הואשמו היוצאים הטריים ממצרים. בחרתי להתרכז בו.

אכן, במעשה העגל מציגים בני-ישראל את חוסר ההבנה המוחלט שלהם לגבי מהותו של האל, לו נשבעו אמונים מול הר-סיני. במעשה העגל הדגימו יוזמיו את חוסר יכולתם המוחלטת להתנתק ממה שראו והפנימו במשך שנות העבדות במצרים. מסתבר, כי עדיין לא היו בשלים להבין את ההבדל בין א-לוהים לבין האלילים. האל, החדש שלהם, היה מופשט מדי עבורם. על כן, היו זקוקים לאליל מוחשי, בר מישוש, הניתן לראייה בעין. מעשה עגל הזהב היה הרגע בו נעשה ברור כי אפשר להוציא את עם-ישראל ממצרים, אבל אי אפשר להוציא את מצרים מעם-ישראל (לפחות בזמן כה קצר). על כן אין מנוס אלא להטיל על העם 40 שנות נדודים במדבר.

לאורך הדורות ניסו פרשנים קדמונים לסנגר על בני ישראל. הם הדגישו כי מרבית העם לא חטא בעבודה זרה עם יצירת העגל. רבי אברהם אבן-עזרא אף כותב כי "לכבוד השם נעשה העגל" ... הרמב"ן כתב כי יוזמי העגל ביקשו לשים אותו במקום משה, שגורלו לא נודע. הוא הוסיף, שכאשר ראו את משה יורד מן ההר, מייד בעטו בעגל. רבי אלעזר הסביר את נכונותו של אהרון להשתתף בבניית העגל בפחד שנפל עליו משראה את חור זבוח (הרוג) על ידי ההמון. אמר לעצמו: אם אין אני שומע להם (לבנות מזבח לעגל) הם עושים לי כמו שעשו לחור, ומתקיים בהם הפסוק: אם ייהרג במקדש ה' כהן ונביא (איכה ב' כ') ולא תהייה להם תקנה, מוטב שיעבדו לעגל. אפשר שכך תהייה להם תקנה בתשובה.

כך או כך, מעשה העגל, ומעשים דומים שבאו בעקבותיו, הדגישו כי יוצאי מצרים עדיין אינם כשרים להיות עם עצמאי וייחודי, בר יכולת שליטה בגורלו. אכן, ההכרה בקיומו של אל כה אדיר מצד אחד וכה מופשט בצד אחר – הייתה קשה ביותר למי שהתרגלו לראות את האלוהות בעין. המשימה הייתה קשה גם למי שהיו, לכאורה, מורמים מעם, ובהם גם מלכי העמים. יותר מכך: בתיאור מהותו של האל בפרשתנו מופיע איום של ממש על מי שמבקש לדעת יותר מדי את מהות האלוהות היהודית. בל"ג כ' נכתב: "כי לא יראני אדם וחי".

על כך יש סיפור נפלא:

שאל אדריאנוס (קיסר רומי בימי מרד בר-כוכבא) לרבי יהושע בן חנניה: יש אדון לעולם?

אמר לו רבי יהושע: וכי עולם של הפקר הוא?

אמר לו אדריאנוס: ולמה אינו נגלה שתי פעמים בשנה, כדי שיראוהו הבריות ותהא אימת עליהם?

ענה רבי יהושע: לפי שאין העולם יכול לעמוד בזיון (בזוהרו המבהיק), שנאמר: 'כי לא יראני אדם וחי'.

אמר לו אדריאנוס: אם אינך מראה (את פני ה') אינני מאמינך.

לחצי היום (בצהרים) העמידו רבי יהושע כנגד השמש. אמר לו: הסתכל בשמש ואתה רואהו.

אמר לו אדריאנוס: ומי יכול להסתכל בשמש?!

אמר לו רבי יהושע: ולא ישמעו אוזניך מה שפיך מדבר? ומה השמש שהוא אחד מאלף אלפים וריבוא רבבות משמשים (משרתים) שמשמשים לפניו – אין כל ברייה יכולה להסתכל בו, הקדוש ברוך הוא שזיוו מלא עולם, על אחת כמה וכמה...